

KIBA DEI BAN LEH BAD KIBYM DEI BAN LEH NA KA BYNTA KA JINGTHYRKHONG

KIBA DEI BAN LEH

- Sngap ia ka radio, peit ia ka TV bad pule ia ka khot khubor ban ioh ia ka jingmaham, ki jingtip bad ki jingbatai.
- Pyrshang ban pyllang ia ka um slap ha ka por slap.
- Pynshna ia ki wah ki pung ha shwa ban slap.
- Tih jylliew ia ki thliew ban iarap ban pynbun ia ka umpohliew.
- Shim bynta ha ki program ban pynneh pynsah ia ka um.
- Pyndonkam ia ka um kaba ioh man ka sngi da kaba ai um ia ki phlang bad ki jingthung.
- Pyndonkam da ka borti ban ia kaba pyndonkam da ka shower ha ka por sum.
- Pyndonkam da ki jain kiba khieh ban pynkhuid bad kyrshut ia ka madan ban ia kaba pyndonkam ia ka um kor.
- Shna ia ki pain khana kiba lah ban pyndonkam duna ia ka um ha ki por pynkhuid painkhana.
- Peit thuh man ka por ia ki tanky bad kor um ban lait naka jingpei um na ki pipe.
- Iai pyndonkam ia ka um man ka por.
- Pyndonkam ia ki rukom pynneh um ha ka jingim man la ka sngi. Bud ia ki kyndon jong ka sorkar bad ka shnong ha ka rukom pyndonkam ia ka um lada dei ka um kor lajong ruh. (ka um napoh khyndew ruh ka shah ktah ha ka jingtyrkhong)
- Pynshlur ia ka jingthungdieng da u subabul, seemaruba, casurina bad eucalyptus.
- Pyniar ia u jingthung ba long bio-diesel kum u jetropha bad u pongmia.

KI BYM DEI BAN LEH

- wat pynsep ei ia ka um.
- Wat pom ia ki dieng bad ki khlaw.
- Wat pynsep ei ia ka um ba lah pyllang ha tnum ing ba ioh por slap.
- Wat nym khein sting bad ki rukom pyllang um tynrai kum ki pung, ki wah, etc.
- Wat nym pyndonkam da ka um kaba tuid ha por shut bniat, khi tmain, sait tiar bad sait jain.
- Wat nym pyndonkam da ki pipe um ban pynlait kai ia ka um ha ka por ba trei ki kam rit, pyrshang ban pynduna ia ka jinglait ei ka um.

**KI BA DEI BAN LEH BAD KIBYM DEI BAN LEH HA KI POR
TYRKHONG HA KA REP KA RIANG
KIBA DEI BAN LEH**

- Pyrshang ban pyllang ia ka um slap. Ka jingpyllang ia ka um slap ha ki lyngkha, ki pung um, ki top um kan lah ban iarap eh bha ha kip or ba duna um.
- Shna bad pynbha ia ki jaka pung um bad ki nala shwa ban wan kip or slap.
- Pyndonkam da ki jingthung kiba duna ka jingdonkam um.
- Pyndonkam ki phlang bad ki sanuim ban iada ia ka khyndew naka jingtyrkhong ka khyndew.
- Pyndonkam ki sprinkler/drip irrigation na ka bynta ban ai um ia ki jingthung, bad ai um ia ki jingthung ha ki por janmiet.
- Pyrshang ban shim bynta ban iada ia ka mariang ha ka liang ka um ka wah.
- Pynbiang ia ki rukom ai um ia ki jingthung da kaba pyndonkam ia ka um kaba don.

- Weng ia ki nuit ki nier naka lyngkha. Ki nuit kiba weng lah ban pyndonkam ban tap ia ka khyndew ban lait naka jingtyrkhong. Sdang ban puh bad pynkhuid ia ka khyndew khnang ba ka pump pum jong ka khyndew kan iada ia ka khyndew naka jingtyrkhong.
- Shna ka plan ban iada ia ki jingthung ban leh kumno lada jia ka jingtyrkhong bad ka rukom thung jingthung kaba biang.
- Ki jingthung kiba donkam tang khyndiat por ban heh bad kiba pyndonkam tang khyndiat ka um ki dei ban thung ha ki jaka ba kham duna bad shit ka jaka. Peit thuh ruh ban ioh ia ki symbai kiba donkam ban thung tang shipor.
- Pyllang ia ki symbai bad ruh ia ki rukom ban ai ia kiwei kiwei ki briew.
- Ki nongrep ki lah ban pyndonkam ia ka mulching (tap plastic ia ka khyndew), ban weng ia ki nuit ki nier.
- Pynshlur ban thung ia ki dieng kum subabul, seemaruba, casurina bad eucalyptus.
- Peit ba ki jingbam ia ki jingri bad ki jaka sah ki jingri kin long kiba biang.
- Sumar ia ki jingthung na ki khniang da kaba pyndonkam ia ki IPM.
- Pynshlur ia ki nongrep ba kin shim ia ki crop insurance ha ka liang ka rep ka riang watla ki don ram ne em.
- Synreit da ki Nitrogen Fertilizers bad kiwei kiwei ki dawai ha ka por shit ia ki jingthung ban iada ia ki bad pynneh ia ki khamtam eh ha ka por shit.
- Pynduna ban thung bun eh ki jingthung ha kawei ka jaka ban pynduna k aka jingdonkam um eh ki jingthung bad ha ka juh ka por ban pynduna ia ka jingthyrykhong ka khyndew.
- Synreit da ki anti transpirants kum Kaolin (6%), cycocel (0.03%), Phenyl Mercuric Acid (PMA) ha ki por ba donkam.
- Pynduna ia ka jingai dawai ia ki jingthung lane ai kham slem ia ki dawai jingthung ynda lah dep thung.

- Pynshrang ban pyndonkam ruh ia ki rukom sumar khyndew kum ban pynbeit ia ka madan, ban shna ki bunds, ban leh ki terrace ban tih ki thliew ban pyllang um khnang ban pynduna ia ka jingtuid ka um na khyndew.
- Sdang ban bud ia ka rukom ai um da kaba iehnoh ia ki bynta kibym dei ban ai um ha ki jaka ba thung ia ki jingthung kiba jngai bha na uwei pat u jingthung kum u kynphad.

KIBYM DEI BAN LEH

- Wat nym pyndonkam ki symbai thung jingthung kiba donkam um bun bad wat nym ai um ha kip or kiba mynstep.